

Галина Куртова

ORCID ID 0000-0002-6939-631X

Кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спорту,
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка
(Чернігів, Україна) E-mail: za101@ukr.net

Юрій Гришко

ORCID ID 0000-0002-0818-9130

Кандидат педагогічних наук,
директор школи I-III ступенів № 150 м. Києва
(Київ, Україна) E-mail: yurijgrishko@ukr.net

Наталія Давидова

ORCID ID 0000-0002-4537-2428

Кандидат педагогічних наук, старший викладач,
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка
(Чернігів, Україна) E-mail: nata33davuybova@gmail.com

РЕАЛІЗАЦІЯ ТВОРЧОГО ПІДХОДУ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ СЕНСОРНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

В статті представлено шляхи реалізації творчого підходу до організації сенсорного розвитку дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами у закладах дошкільної освіти. Окрім суто організаційного аспекту, творча самореалізація вихователя закладу дошкільної освіти передбачає й діяльнісний аспект, який виражається у практиці здійснення професійної діяльності педагога. Реалізація творчого підходу відбувалася шляхом розробки авторських занять з сенсорного виховання та створення предметного наповнення відповідного сенсорного середовища.

Мета роботи представити результати реалізації творчого підходу впровадженого у закладі дошкільної освіти у організації сенсорного розвитку дітей з особливими освітніми потребами.

Методологія. Реалізація творчого підходу проводилася з дітьми середнього дошкільного віку (п'яти років) з особливими освітніми потребами (послаблений зір) у закладі дошкільної освіти. У практичній роботі впроваджено авторські заняття та створене предметне наповнення сенсорного середовища (сенсорна кімната, сенсорний куточок, сенсорні дошки, іграшки для розвитку дрібної моторики, сенсорні килимки, сенсорні басейн, бізборди, звукові інструменти, тощо).

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розширенні та доповненні наукових відомостей про особливості сенсорного розвитку дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами.

Висновки. Реалізація творчого підходу шляхом розробки предметно-просторового середовища дозволила підвищити якість сенсорного виховання дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами.

Практичне значення роботи полягає у розробці, створенні і предметному наповненні корекційно-розвивального середовища, яке активно використовується у сенсорному розвитку дітей з особливими освітніми потребами.

Ключові слова: сенсорне виховання, діти з особливими потребами.

Постановка проблеми. Реалізація завдань наступності і перспективності дошкільної та початкової освіти в Україні як комплексне завдання передбачає у тому числі й розкриття та нарощування творчого потенціалу педагога, який працює з дітьми з особливими освітніми потребами. На жаль, на сьогодні цей аспект роботи вихователя закладів дошкільної освіти є недостатньо висвітленим – особливо в контексті інклюзивної педагогіки.

Аналіз актуальних досліджень. Сучасними педагогами-теоретиками, зокрема, О. Писарчук, сформульовано основні перспективні напрями, в яких професійна діяльність вихователя закладу дошкільної освіти здатна актуалізувати творчий потенціал: йдеться про адаптацію навчальних програм та планів, методів та форм навчання, використання існуючих ресурсів, партнерство з громадою з метою

задоволення індивідуальних освітніх потреб і випрацювання різних стилів навчання дітей з особливими освітніми потребами [5].

Підвищення кваліфікації вихователя з питань сенсорного виховання дітей з особливими освітніми потребами включає; самоосвіту педагога, саморозвиток (відвідання занять, організація і проведення занять), виховання дітей, методичні об'єднання, семінари, консультації методиста, психолога, лікаря-офтальмолога.

У контексті питання про сенсорний розвиток дітей з особливими освітніми потребами проблема творчості вихователя закладу дошкільної освіти посідає провідне місце, оскільки, на відміну від так званих «нормативних» дітей, діти з особливими освітніми потребами розглядаються як дуже специфічний контингент з високим рівнем диференційованості (різні вади та розлади психофізіологічного стану, органічні захворювання), сенсорною дезінтеграцією різного ступеня, відхиленнями у сфері соціалізації тощо [2].

У сучасній психолого-педагогічній науці і практиці (Д. Айрес, А. Банді, Л. Венгер, Н. Венгер, М. Веракса, Ш. Лейн, Е. Мюррей, З. Пілюгіна та ін.) сенсорний розвиток дитини розглядається як комплексний розвиток відчуттів і сприймань, формування уявлень про зовнішні властивості предметів – їх форму, колір, розмір, положення у просторі тощо. По своїй суті він становить базис її розумового розвитку. Водночас повноцінне чуттєве пізнання має дуже важливе значення у дошкільному дитинстві, яке є найбільш сприятливим періодом формування та вдосконалення діяльності органів чуттів, нагромадження уявлень про оточуючий світ, що в подальшому забезпечуватиме успішне навчання дитини на усіх ступенях освіти [3, 4].

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами та темами. Роботу виконано відповідно до пріоритетного напрямку наукових досліджень Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка «Дидактичні основи формування рухової функції осіб, які займаються фізичним вихованням та спортом» (номер державної реєстрації 0108U000854).

Мета дослідження – удосконалити сенсорне виховання дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами.

Для досягнення зазначеної мети передбачено виконання таких **завдань**:

1. Дослідити стан сенсорного розвитку дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами.

2. Реалізація творчого підходу у практичній роботі вихователя закладу дошкільної освіти під час роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розширенні та доповненні наукових відомостей про особливості реалізації творчого підходу сенсорного розвитку дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами.

Результати дослідження. Окрім суто організаційного аспекту, творча самореалізація вихователя закладу дошкільної освіти передбачає й діяльнісний аспект, який виражається у практиці здійснення професійної діяльності педагога.

Діти дошкільного віку з особливими освітніми потребами, як правило, мають різного роду порушення сенсорного розвитку в силу їхніх обмежених можливостей (зорових, слухових, рухових тощо), і це обумовлює значні об'єктивні та суб'єктивні труднощі в реалізації творчого потенціалу вихователя закладу дошкільної освіти, який працює з такими дітьми. Попри це, на сьогодні існує певний теоретико-методологічний фундамент, який дозволяє розробляти тематику творчості у професійної діяльності фахівця в галузі дошкільної освіти стосовно роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

У практичному ж вимірі реалізація творчого підходу до організації сенсорного розвитку дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами здатна відбуватися за кількома напрямками, серед яких: створення й предметне наповнення відповідного корекційно-розвивального середовища. Так, одним із сучасних засобів корекції дисфункції сенсорної інтеграції є спеціально обладнана сенсорна кімната. Вона являє собою штучно створене оточення сповнене різноманітними стимулами, де дитина з особливими освітніми потребами, перебуваючи у безпечному, комфортному стані, самостійно або за допомогою ненав'язливого супроводу фахівця досліджує середовище.

Кожна сенсорна кімната пропонує набагато більше різних вражень, аніж традиційне оточення, і дозволяє використовувати їх більш тривалий час. В умовах сенсорної кімнати використовується масований потік інформації на кожен сенсорну систему дошкільника. Одночасна стимуляція декількох сенсорних систем призводить не лише до підвищення активності сприймання, але й до забезпечення сенсорної інтеграції.

Творчий підхід вихователя у цьому аспекті реалізовувався шляхом розробки та виготовлення різних видів обладнання для сенсорної кімнати (рис. 1). Для звукового середовища – створення тактильно-звукової панелі, виготовлення простих музичних інструментів, для тактильного – виготовлення тактильних панно з різноманітних матеріалів, стендів з різноманітними видами застібок, сенсорних доріжок тощо.

Рис. 1. Обладнання сенсорного куточку

Для реалізації творчого підходу Н. Компанець, І. Луценко [1] пропонують:

- розробку спеціальних дидактичних, розвивальних, терапевтичних, сенсорних та інших ігор, спрямованих на формування сенсорних еталонів у дітей з певними психофізіологічними обмеженнями;
- якісний підбір та використання сучасних психокорекційних технологій з урахуванням специфіки психофізіологічного розвитку вихованців;
- розробку та реалізацію індивідуальних програм-маршрутів розвивального характеру, де фіксуються проблеми і здобутки дитини з особливими освітніми потребами, планується індивідуальна робота з нею, а також з її батьками.

Іншим цікавим напрямком практичної реалізації творчого підходу до організації сенсорного розвитку дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами вважаємо виготовлення навчально-ігрових посібників (сенсорних коробок з різним наповненням, бізібордів, ляльок з особистими історіями тощо).

Для удосконалення процесу сенсорного виховання дітей у закладах дошкільної освіти нами розроблено та створено бізіборди (рис. 2).

Рис. 2. Зразок розробленого варіанту бізіборду

Бізіборд – це ігрова панель, найчастіше зроблена з дерева, на якій закріплені різні детальки, які допомагають дитині навчитись керувати своїми пальчиками та знайомлять її з навколишнім світом, з тими речами, які зустрічаються в побуті, розвиваюча дошка, яка доступна кожному [6]. Тобто це дошка, на яку кріпляться всякі привабливі для дитини дрібнички. Підійде все, що можна вертати, крутити і клацати: різні замочки, кнопки, гачки, рахівниці, валіки, тумблери.

Ідея такої розвиваючої іграшки зовсім не нова. Перші дошки, віддалено схожі на сучасний бізіборд, були розроблені ще на початку ХХ століття. У Римі у 1907 році Марія Монтесорі запропонувала зробити навчальний стенд з різноманітними побутовими предметами, якими дитина має навчитись користуватися у звичайному житті, але з якими їй, найчастіше, не дозволяють гратись через їх небезпечність. Так, граючись з вимикачем, розеткою, різноманітними застібками, шнурівками, липучками, діти досліджували і тестували всі ці предмети, а також знайомились з їх прямим призначенням, а батьки могли більше не боятися за їхнє життя [6].

Однак розвиваюча дошка не лише допомагає освоювати дитині побут, найбільша її користь в тому, що вона:

- вчить концентрації та терпінню;
- тренує логічне мислення дитини;
- сприяє фізичному розвитку;
- розвиває дрібну моторику;
- знайомить дитину з кольорами, формами;
- допомагає розвивати творчу уяву;
- розширює кругозір;
- дарує дитині відчуття впевненості;
- формує бажання вчитися;
- замінює іграшки, які не мають сенсу.

Для розвитку дрібної моторики розроблено і створено різноманітні іграшки, на рисунку 3 представлено іграшку «Сова».

Рис. 3. Іграшка для розвитку дрібної моторики

Усі вище зазначені напрямки розкриття творчого потенціалу вихователя закладу дошкільної освіти в організації сенсорного розвитку дітей з особливими освітніми потребами створюють широкі можливості реалізації особистісно-орієнтованого підходу в дошкільній освіті в умовах інклюзії.

Практичне значення роботи полягає у розробці, створенні і предметному наповненні корекційно-розвивального середовища, яке активно використовується у сенсорному розвитку дітей з особливими освітніми потребами.

Висновки Реалізація творчого підходу шляхом розробки предметно-просторового середовища дозволила підвищити якість сенсорного виховання дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами.

Перспективи подальших досліджень. Заплановано розробка методики сенсорного виховання дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами у закладах дошкільної освіти засобами фізичної культури з використанням авторського предметно-просторового середовища.

References

1. Компанець Н. М. Луценко І. В. Моделювання індивідуального розвитку дитини з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного ДНЗ. Київ : І-нт спец. педагогіки НАПН України, 2018. 66 с.
Kompanets' N. & Lytsenko I. (2018) Modeling the individual development of a child with special educational needs in inclusive conditions CEI. Kyiv : I-nt spec. of pedagogy of the National Academy of Sciences of Ukraine [in Ukrainian].
2. Куртова Г., Архіпов О., Короп М., Гамов В., Вертель О. Визначення відношення майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності в інклюзивному класі. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. 2017. № 147 (1). С. 312-315.
Kurtova G., Arhipov O., Korop M., Gamov V., Vertel O. (2017) Determining the attitude of future physical education teachers to professional activity in an inclusive classroom. *Bulletin of the Chernihiv National Pedagogical University* [in Ukrainian].
3. Носко Ю. М., Куртова Г. Ю., Давидова Н. А. Удосконалення сенсорного виховання дітей дошкільного віку. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. 2022. № 16 (172). С. 179-183.
Nosko Yu. M., Kurtova G.YU., Davydova N. A. (2022) Improvement of sensory education of preschool children. *Bulletin of the Chernihiv National Pedagogical University* [in Ukrainian].
4. Носко Ю., Сергієнко Л., Куртова Г., Гришко Л. Теоретико-методичні засади сенсорного розвитку дошкільників з особливими освітніми потребами. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2021. № 9 (113). С. 56-65.
Nosko Yu., Serhiienko L., Kurtova G., Hryshko L. (2021) Theoretical and methodological principles of sensory development of preschoolers with special educational needs. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*. [in Ukrainian].
5. Писарчук О.Т. Проблеми змісту підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до роботи в умовах інклюзії. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2017. № 56-57. С. 301-310.
Pysarchuk O.T. (2017) Problems of the content of training future educators of preschool education institutions to work in the conditions of inclusion / O. T. Pysarchuk. *Pedagogy of creative personality formation in higher and secondary schools* [in Ukrainian].
6. Шишлова І. О. Оздоровча фізична культура та спорт у підвищенні емоційного тону учасників процесу соціальної адаптації дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивної освіти. *Збірник наукових праць, м. Харків, 2018*. Харків, 2018. С. 214–222.
Shyshlova I. O. (2019) Health physical culture and sports in raising the emotional tone of participants in the process of social adaptation of children with special educational needs in the conditions of inclusive education. *Collection of scientific papers, Kharkiv* [in Ukrainian].

Halyna Kurtova

ORCID ID 0000-0002-6939-631X

PhD in Pedagogical sciences, Associate Professor of the Department of Sports,
T.H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»
(Chernihiv, Ukraine) E-mail: za101@ukr.net

Yurii Hryshko

ORCID ID 0000-0002-0818-9130

Ph.D. in Pedagogical Sciences,
Director of the school № 150 Kyiv
(Kyiv, Ukraine) E-mail: yurijgrishko@ukr.net

Natalia Davydova

ORCID ID 0000-0002-4537-2428

PhD in Pedagogical sciences, lecturer
T.H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»
(Chernihiv, Ukraine) E-mail: nata33davydova@gmail.com

IMPLEMENTATION OF A CREATIVE APPROACH TO THE ORGANIZATION OF THE SENSORY DEVELOPMENT OF PRESCHOOL CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

The article presents ways of implementing a creative approach to the organization of sensory development of preschool children with special educational needs in preschool education institutions. In addition to the purely organizational aspect, the creative self-realization of a preschool teacher also includes an activity aspect, which is presented in the practice of the teacher's professional activity. The implementation of the creative approach took place through the development of author's sensory education classes and the creation of the content of the appropriate sensory environment.

The purpose of the work is to present the results of the implementation of the creative approach implemented in the preschool education institution in the organization of sensory development of children with special educational needs.

Methodology The implementation of the creative approach was carried out with children of middle preschool age (five years old) with special educational needs (impaired vision) in a preschool education institution. In the practical work, the author's classes are implemented and the subject content of the sensory environment is created (sensory room, sensory corner, sensory boards, toys for the development of fine motor skills, sensory rugs, sensory pool, busy boards, sound instruments, etc.).

The scientific novelty of the obtained results lies in the expansion and addition of scientific information about the peculiarities of the sensory development of preschool children with special educational needs.

Conclusions The implementation of a creative approach through the development of a subject-spatial environment made it possible to improve the quality of sensory education of preschool children with special educational needs.

The practical significance of the work is the development, creation and substantive filling of the correctional and developmental environment, which is actively used in the sensory development of children with special educational needs.

Keywords: sensory education, children with special needs.

Стаття надійшла до редакції: 18.02.2023

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор **Жара Г.І.**